

ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ, ՄԱՆԿԱԿԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ
ԵՎ ՀՈԳԵԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

**ԹՐԵՆԻՆԳՆԵՐԻ ԿԻՐԱՌՄԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԲՈՎԱՆՂԱԿԱՅԻՆ
ՈՒՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԿՐԹԱՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՏԱՐԲԵՐ ՕՂԱԿՆԵՐՈՒՄ***

Արմինե Ալոյան

Բանալի բառեր՝ կրթահամակարգ, նախադպրոցական օղակ, կրտսեր դպրոցական օղակ, միջին դպրոց, ավագ դպրոց, հոգեբանական խնդիրներ, թրենինգի ուղղվածություն:

Ուսուցումն ընդունված է դիտարկել որպես յուրացման գործընթաց: Թրենինգների ընթացքում ևս կատարվում է գիտելիքների, հմտությունների, կարողությունների յուրացում: Սակայն, ի տարբերություն ավանդական ուսուցման ձևերի, թրենինգում յուրացումը կատարվում է իմիտացիաների միջոցով: Վարժեցման և ուսուցման կապը կարելի է տեսնել նաև այս ասպեկտում, եթե, հատկապես, մեջբերենք Վ. Յա. Լյաուդիսի հոգեբանամանկավարժական գործունեության կոնկրետ հարցերի, օրինակ, աշակերտ-ուսուցիչ կապի վերաբերյալ մոտեցումը, որի համաձայն՝ կրթության ավանդական համակարգում յուրացման գործընթացի կազմակերպումն օրինականացրել է առավելապես ուսումնական փոխազդեցության մեկ առաջատար ձև: Դա այնպիսի փոխազդեցություն է, որտեղ կտրուկ բաժանված ու բևեռացված են աշակերտի և ուսուցչի դիրքերը: Աշակերտի ակտիվությունը բխում է ուսուցչի գործողություններից: Իմիտացիայի տիպով ուսումնական փոխազդեցությունն առաջացնում է փորձի յուրացման համապատասխան ձև՝ առավել ռեպրոդուկտիվ, ինչը բնութագրական է ուսուցման բոլոր փուլերի համար՝ սկզբից մինչև վերջ [1]: Լ. Ա. Պետրովսկայան նշում է, որ «ինչ սովորեցնել» և «ինչպես սովորեցնել» հարցերին տրվող պատասխանների տեսանկյունից թրենինգը տարբերվում է ուսուցման խնդրի ավանդական մոտեցումներից [2]: Սակայն տարբերությունների առկայությունը չի նշանակում, որ թրենինգը, կրելով որոշակի տարբերակիչ որակներ, որպես ուսուցման մեթոդ տեղ չունի կրթական հաստատություններում: Ընդհակառակը, վերջինիս կիրառումը թույլ կտա ոչ միայն ուսուցանել, այլ նաև գործնականորեն ամրապնդել արդեն իսկ յուրացրած տեսական գիտելիքները, կարողությունները և ունակությունները: Հնարավոր է նաև, որ թրենինգի կիրառումը նպատակ ունենա ստեղծելու համապատասխան դաշտ սովորեցման ու դաստիարակման գործընթացն ավելի նպատակային կազմակերպելու համար:

Բացի վերոնշյալ ուղղվածություններից՝ թրենինգը կրթահամակարգում կարող է ծառայեցվել նաև այդ համակարգի սուբյեկտների անձնային որակների զարգացմանն ու հնարավոր հոգեբանական խնդիրների լուծմանը և այլն: Խոսելով կրթական ոլորտում թրենինգի կազմակերպման հնարավորությունների և ուղղությունների մասին՝ անհրաժեշտ է նշել, որ, ելնելով կոնկրետ նպատակներից, պետք է ճիշտ ընտրվի վարժեցման տեսակը, քանի որ թրենինգները տարբերվում են ըստ կիրառման նպատակների, ըստ կառուցվածքայնության, ըստ թրենինգային խմբի մասնակիցների թվի և այլն: Եթե կրթական միջավայրում նպատակ ունենք կիրառել վարժեցումը սովորող-

* Հոդվածն ընդունվել է 25.12.16:

Հոդվածը տպագրության է երաշխավորել ԱրԴՀ մանկավարժության և հոգեբանության ամբիոնը:

ների հոգեշտկման համար, ապա պետք է ընտրենք հոգեշտկողական թրենինգներ: Ավագ դպրոցում թրենինգների կիրառումը կարող է ծառայեցվել աշակերտների կողմից սեփական հնարավորությունների բացահայտմանը, ինքնագիտակցության բարձրացմանը և այդ ճանապարհով ձիշտ մասնագիտական կողմնորոշվածության հասնելուն: Իսկ, օրինակ, ներառական կրթության պարագայում, որտեղ կարևորվում է մտավոր և ֆիզիկական խնդիրներ ունեցող երեխաների ինտեգրումը, նպատակային է կիրառել հաղորդակցման և շփման կոմպետենտայնության բարձրացմանն ուղղված թրենինգներ: Հաճախ աշակերտների ուսումնական առաջադիմության ցածր մակարդակը պայմանավորված է լինում նրանց ցածր ինքնագնահատականի, անվստահության, ինքնամոտիվության, համադասարանցիների և ուսուցիչների հետ շփման խնդիրների առկայության, ներուժի սխալ ուղղվածության և հոգեբանական, անձնային մակարդակում նման այլ խնդիրների առակայությամբ: Խնդիրներ, որոնց լուծման համար անհրաժեշտ է սովորողների շրջանում իրականացնել հոգեբանական աշխատանքներ, որոնց ուղղվածությունը կորոշվի կոնկրետ խնդրի բնույթից: Հենց նման աշխատանքների կազմակերպումը, սկսած հոգեբանական ախտորոշումից մինչև համապատասխան մեթոդների ընտրությունն ու կիրառումը, պետք է հանդիսանա դպրոցական հոգեբանական ծառայությունների գերակա խնդիրը: Նման պարագայում հոգեշտկողական և հոգեկարգավորման թրենինգային աշխատանքները կարող են առավել քան արդյունավետ լինել: Թրենինգների կիրառման արդյունավետությունը սովորողների շրջանում պայմանավորված է նախ և առաջ հոգեբանական աշխատանքի այս մեթոդի ընթացակարգով: Նկատի ունենք այն, որ թրենինգային ծրագրերը իրենց մեջ պարունակում են խաղային, լիցքաթափող, սյուժետադերային վարժություններ, քննարկումներ, որտեղ երեխան կարող է ազատ արտահայտել իր կարծիքը, ինքը խորհուրդներ տալ: Նախադպրոցականի համար սյուժետադերային խաղերը համարվում են գործունեության հիմնական տեսակ, հետևաբար նախադպրոցականների համար թրենինգային ծրագրում ընդգրկված դերային խաղերն այդ գործունեության տրամաբանական շարունակությունն են: Դեռահասները թրենինգների ժամանակ բավարարում են իրենց մեծ զգալու, սեփական անձի կարևորությունը տեսնելու պահանջմունքը: Թրենինգներում չկա ոչինչ ստիպողական, ինչը այնքան չեն սիրում երեխաները:

Բացի այդ՝ թրենինգը կարող է նպատակային լինել ոչ միայն սովորողների, այլ նաև սովորեցնողների, օրինակ, ուսուցիչների հետ տարվող աշխատանքներում: Եվ այս դեպքում կարող են կիրառվել մասնագիտական ունակությունների զարգացմանն ուղղված վարժեցումներ, որոնք կարող են նպատակային լինել ուսուցչի անձի, մասնագիտական հմտությունների կատարելագործման տեսանկյունից:

Նման ճանապարհով սոցիալ-հոգեբանական թրենինգը, տարածված լինելով, որպես սոցիալական հոգեբանության մեթոդ, կարող է իր տեղը զբաղեցնել նաև մանկավարժական հոգեբանության մեթոդոլոգիայում և հանդիսանալ նոր խոսք հոգեբանական գիտության այս ճյուղում:

Խոսելով կրթության ոլորտում թրենինգի կազմակերպման հնարավորությունների մասին՝ անհրաժեշտ է նախ և առաջ կողմնորոշվել հետևյալ հիմնական հարցերում.

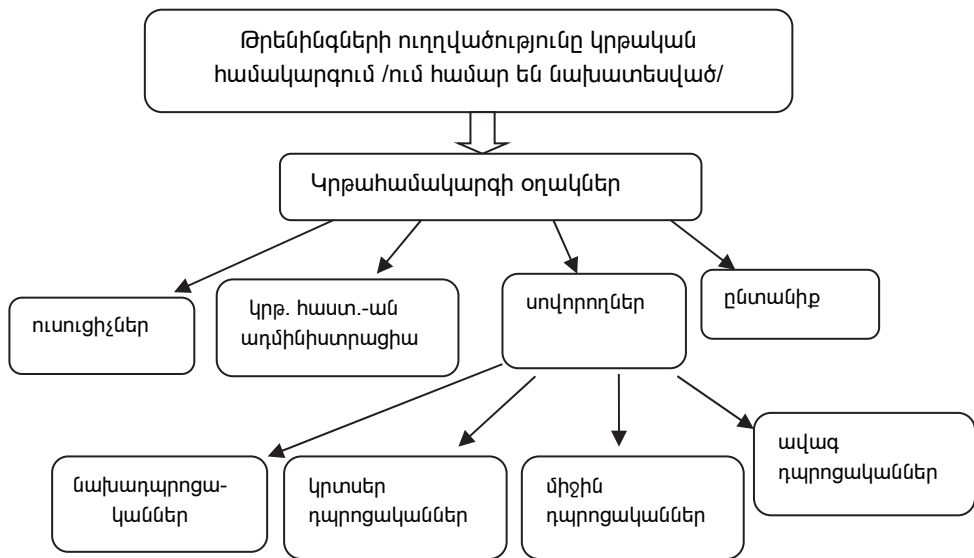
- թրենինգներ՝ կրթության համակարգի առանձնապես որ բաղադրիչում
- թրենինգներ՝ ում համար
- թրենինգներ՝ ինչ նպատակով

Պետք է հավելել, որ այս հարցադրումները մեկը մյուսի շարունակությունն են:

Նախ առաջին հարցադրումը բխում է այն փաստից, որ մեր կրթության համակարգը բաժանվում է աստիճանների՝

ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՇՏՈՑ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ԼՐԱՏՈՒ 2017

- նախադպրոցական կրթություն,
- տարրական կրթություն կամ կրտսեր դպրոց,
- միջին դպրոց,
- ավագ դպրոց,
- միջին մասնագիտական և բուհական կրթություն:
- Երկրորդ հարցադրումը ենթադրում է այն, որ կրթության համակարգի մասն են կազմում՝
- սովորողները՝ նախադպրոցականները, դպրոցականներն ու ուսանողությունը,
- սովորեցնողները՝ դաստիարակները, ուսուցիչները, մանկավարժները, դասախոսները,
- կրթական հաստատությունների ադմինիստրացիան:

Ինչպես և կրթությունը, թրենինգային գործընթացը ևս դիմամիկ գործընթաց է: Այն ենթադրում է զարգացում՝ նպատակներից արդյունք: Երրորդ հարցադրումն արտացոլում է այդ փաստը և բխում է այն բանի հստակ գիտակցումից, որ յուրաքանչյուր թրենինգի կիրառումն իր հիմքում պետք է ունենա բավականին հստակ նպատակ, սպասվելիք արդյունքի ուրվապատկեր, քանի որ թրենինգները բազմաթիվ են՝ կախված իրենց ուղղվածությունից ու նպատակային ուրվագծումներից: Այլ կերպ ասած՝ ինչ թրենինգ է մեզ անհրաժեշտ՝

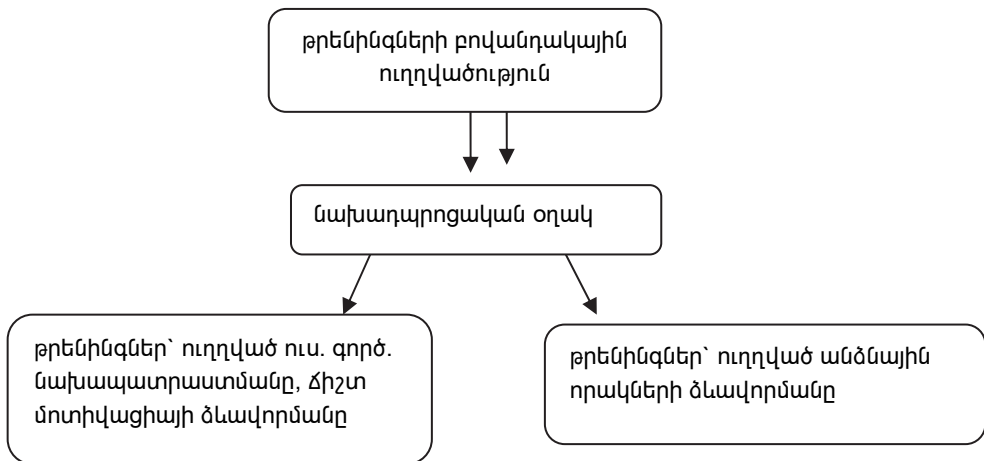
- զարգացնող,
- կրթող,
- հոգեշտկողական,
- ուղղված հուզական ոլորտի զարգացմանը,
- ուղղված վարքային շտկումներին,
- ուղղված անձնային աճի խնդիրների լուծմանը,
- հաղորդակցմանն ուղղված

- մասնագիտական կողմնորոշվածության հարցերին ուղղված:

Մենք գտնում ենք, որ, եթե նպատակ կա կրթության ոլորտում կիրառելու թրե-նինգներ, ապա և թրենինգային ծրագիրը պետք է մշակվի վերոհիշյալ հարցերի հստակ պատասխանների հիման վրա: Իսկ այդ հարցադրումների պատասխանները բխում են մեկը մյուսից: Այսպես, եթե թրենինգները պետք է կիրառվեն սովորողների, մասնավորապես, աշակերտների խմբում, ապա, որ տարիքային խմբում:

Յուրաքանչյուր տարիքային խումբ բնութագրվում է իր հոգեբանական նորագոյացություններով, վարքային առանձնահատկություններով, հոգեբանական խնդիրներով, կրթական խնդիրներով ու նպատակադրումներով: Հետևաբար, օրինակ, միևնույն զարգացնող թրենինգները տարբեր տարիքային փուլերում պետք է ունենան տարբեր ուղղվածություններ:

Նախադպրոցական կրթական հաստատություններում կարևորվում է երեխային ուսումնական գործունեությանը նախապատրաստելու հարցը, այսինքն՝ առաջադրվող առաջնային խնդիրներից է նախապատրաստվածությունը դպրոցին, ինչպես նաև դաստիարակությունը՝ որպես անձի ձևավորման ուղղորդում:

Եվ քանի որ ուսումնական գործունեության սկիզբը, դպրոցականի կարգավիճակը կրում է երեխայի համար բավականին մեծ աֆեկտայի երանգավորում, ապա բնական է, որ դպրոցին նախապատրաստվածության մեջ ներառվում են ոչ միայն կրթության, երեխայի մտավոր զարգացվածության, այլ նաև նրա անձի ձևավորման, դաստիարակության ասպեկտները: Հետևաբար հատկապես ավագ նախադպրոցական տարիքի երեխաների հետ անցկացվող թրենինգներն առավել նպատակային կլինեն, եթե ուղղված լինեն երեխայի՝ դպրոցին նախապատրաստվածության ժամանակ դիտվող խնդիրների շտկմանը: Բայց պետք է նկատի ունենալ, որ դպրոցին նախապատրաստվածությունը տարվում է տարբեր ուղիներով.

1. Անձնային պատրաստվածություն, որն իր մեջ ներառում է երեխայի պատրաստվածությունը նոր սոցիալական դիրքին՝ այսինքն աշակերտի կարգավիճակին, որն արդեն ունի որոշակի իրավունքներ և պարտականություններ: Անձնային պատրաստվածության մեջ մտնում է նաև երեխայի դրդապատճառային ոլորտի զարգացման աստիճանի տարբերակումը:

2. Ինտելեկտուալ պատրաստվածություն, որը ենթադրում է երեխայի մոտ մտա-

հորիզոնի և ճանաչողական գործընթացների զարգացման առկայություն:

3. Սոցիալ-հոգեբանական պատրաստվածություն, որն իր մեջ ներառում է երեխաների բարոյական և հաղորդակցական ունակությունների ձևավորումը:

4. Հուզականային պատրաստվածություն, որը համարվում է ձևավորված, եթե երեխան կարողանում է իր առջև նպատակ դնել, որոշումներ ընդունել, գործողությունների պլան մշակել և մասնակցել դրանց իրականացմանը:

Բնականաբար, եթե նախադպրոցականների համար անցկացվող թրենինգների նպատակն է դպրոցին նախապատրաստվածությունը, ապա պետք է հստակեցնել, թե որ ուղղությունը: Անձնային պատրաստվածության դեպքում թրենինգը, օրինակ, կարող է վերաբերել երեխայի դրդապատճառային ոլորտի զարգացմանը: Ինտելեկտուալ պատրաստվածությանն ուղղված թրենինգները, բնականաբար, պետք է զարգացնեն երեխայի մտահորիզոնը, ճանաչողական գործընթացները: Սոցիալ-հոգեբանական պատրաստվածության պարագայում թրենինգները պետք է ուղղվեն նախադպրոցականի բարոյական և հաղորդակցական ունակությունների ձևավորմանը: Հուզականային պատրաստվածության պարագայում թրենինգները պետք է երեխայի մոտ ձևավորեն նպատակ դնելու, որոշումներ ընդունելու, գործողությունների պլան մշակելու, դրանք իրականացնելու կարողություններ:

Բացի այդ ՀՀ ԿԳ նախարարության կրթության ազգային ինստիտուտի կողմից երաշխավորված նախադպրոցականների կրթական համալիր ծրագիրը ևս նախանշում է այն ուղիները, որոնցով պիտի տարվեն նախադպրոցականի կրթությունն ու դաստիարակությունը [3]: Համաձայն այդ ծրագրի մասնավորապես ավագ նախադպրոցականների կրթության ասպեկտում կարևորվում ու որպես ծրագրային խնդիրներ են դիտվում՝

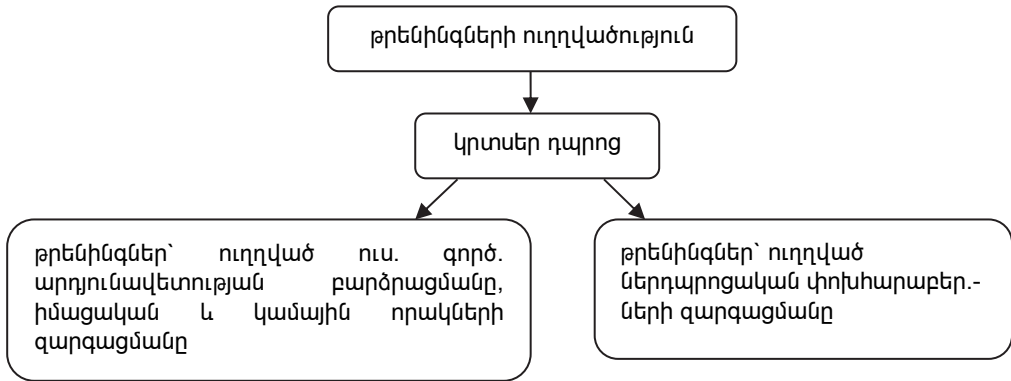
- ֆիզիկական դաստիարակությունը,
- մտավոր դաստիարակությունը,
- բարոյական դաստիարակությունը,
- աշխատանքային դաստիարակությունը,
- էկոլոգիական դաստիարակությունը,
- գեղագիտա-գեղարվեստական դաստիարակությունը,
- ուսուցման կազմակերպումը, որը դիտարկվում է որպես ուսուցմամբ կազմակերպվող դաստիարակության գործընթաց [4]:

Հետևաբար, վերոնշյալ նպատակներին կարելի է հասնել նաև թրենինգների միջոցով՝ կազմելով համապատասխան թրենինգային ծրագրեր, որոնցում ներառված վարժությունները նպատակ կունենան նպաստելու վերոնշյալ խնդիրների զարգացմանը: Եվ յուրաքանչյուր թրենինգ պետք է ունենա կոնկրետ մեկ ուղղվածություն: Եթե վարժեցումը վերաբերում է, օրինակ, նախադպրոցականի բարոյական դաստիարակությանը, ապա նրանում չպետք է տեղ գտնեն, ասենք էկոլոգիական դաստիարակությանը վերաբերող վարժություններ: Շարունակելով նախադպրոցականի համար թրենինգների անհրաժեշտության թեման՝ ավելացնենք, որ այս տարիքի երեխաների համար թրենինգային ծրագրերը պետք է տարվեն հիմնականում երեք ուղղություններով, որոնց նախանշման ժամանակ հաշվի են առնվում տարիքային առանձնահատկությունները.

- ընդհանուր հոգեբանական զարգացում,
- կամայական վարքի ձևավորում,
- ուսումնական գործունեությանը նպաստող նախադրյալների բացահայտում և զարգացում,
- ինքնուրույնության դրսևորում,

- շրջապատի նկատմամբ ճիշտ վերաբերմունքի ծնավորում,
- աշխատանքի նկատմամբ ճիշտ վերաբերմունքի ծնավորում:

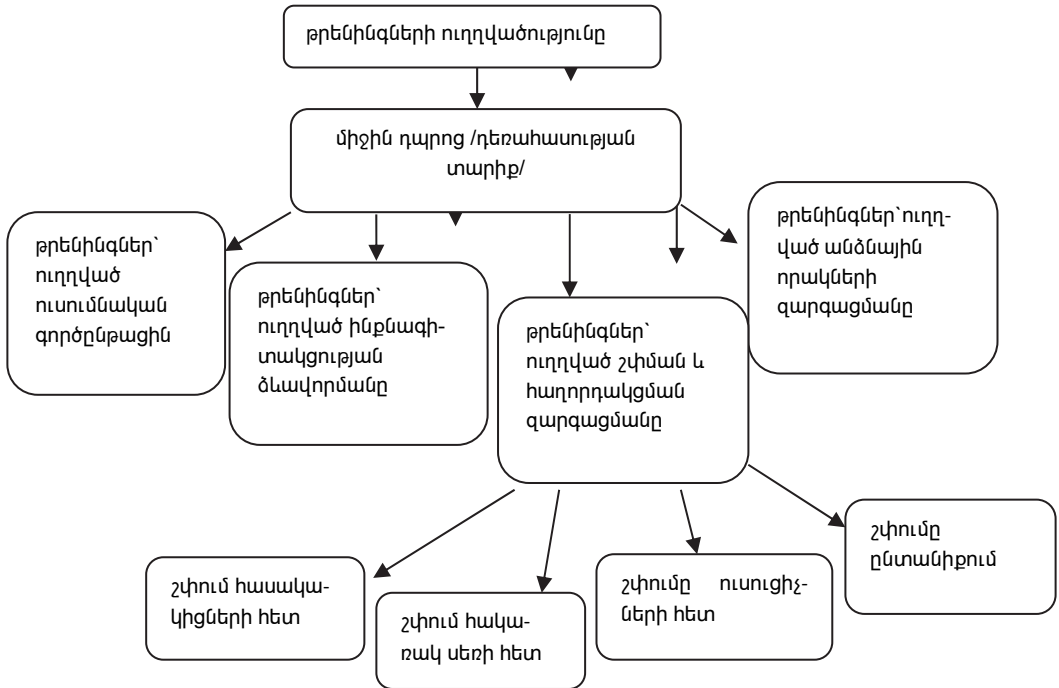
Կրտսեր դպրոցականների համար ուսուցման ու դաստիարակության պահանջները փոքր ինչ փոխվում են: Եթե նախադպրոցականի համար առանցքային էր անձի ծնավորումը, աշխարհայացքի ընդլայնումը, դպրոցին նախապատրաստվածության հարցերը, ապա կրտսեր դպրոցականի համար կարևորվում է արդեն ուսումնական գործունեությունը և դրանից բխող բոլոր պահանջները, որոնք ներկայացվում են կրտսեր դպրոցականի իմացական, վարքային, հուզական ոլորտներին: Եվ, բնականաբար, թրենինգները ևս պետք է ունենան արդեն փոքր ինչ այլ բովանդակություն:

Կրտսեր դպրոցական տարիքում, հատկապես ուսումնական գործունեության առաջին փուլում, կարևորվում է ևս մեկ հարց, այն է՝ դպրոցական ադապտացիան և դեզադապտացիան, որի հիմքում ևս խնդիրներ են, որոնք կարող են շտկվել ճիշտ մշակված թրենինգային ծրագրերի միջոցով: Սոցիալ-հոգեբանական թրենինգները տեղ ունեն հատկապես ներառական կրթությամբ զբաղվող կրթօջախներում, որտեղ հաճախ խնդիրներ են առաջանում մտավոր և ֆիզակական խնդիրներ ունեցող և չունեցող աշակերտների, ինչպես նաև ուսուցիչների ու ներառված աշակերտների միջև:

Կարծում ենք, որ նախքան թրենինգային ծրագիրը ընտրելը, պետք է կատարել ճիշտ հոգեբանական անալիզներ՝ պարզելու, թե հատկապես որ ուղղությամբ պետք է աշխատել և թրենինգային խմբի մեջ որ երեխաները պետք է ներգրավվեն:

Սովորողների շրջանում թրենինգային աշխատանքի կազմակերպման ժամանակ տարիքային փուլերի առանձնահատկությունների դիտարկումների կարևորության վերաբերյալ մեր միտքը շարունակելով՝ կարող ենք փաստարկել նաև երեխաների հետաքրքրությունների տարբերությունների հանգամանքը: Թրենինգը պարտադրված լինել չի կարող: Մասնակցի համար պետք է հետաքրքիր լինի հոգեբանական աշխատանքի ընթացքը, նա պետք է ընդհանրություններ տեսնի իր և մյուս մասնակիցների միջև, պետք է ճիշտ ընկալի մարզչի դերը՝ նրանում չտեսնելով պարտադրողի կամ ուսուցչի: Միայն այս դեպքում թրենինգը կարող է նրա մեջ ինչ-որ բան փոխել դեպի դրականը, տանել դեպի զարգացում: Բնականաբար, դեռահասին առավել քիչ կհետաքրքրեն մասնագիտական կողմնորոշվածության հարցերը, քան, ասենք, շփումը հակառակ սեռի, ընկերների հետ: Հետևաբար թրենինգները պետք է տարվեն այդ ուղղությամբ նաև:

Միջին դպրոցում թերնինգային ուղղվածությունը պետք է արտացոլի նաև այն կարևոր ձեռքբերումները, որոնք պետք է ունենա սովորողը կրթական տվյալ օղակն ավարտելու պահին: Համաձայն Ռ. Ս. Նեմովի՝ այդ անձնային որակները կարելի է խմբավորել հետևյալ կերպ.

- գորակներ՝ կապված ինքնասպասարկման հետ, ինչպես դպրոցում, այնպես էլ տանը,
- գհասարակական կյանքի սոցիալական, քաղաքական, տնտեսական, մշակութային կյանքում կողմնորոշվելուն նպաստող որակներ,
- գորակներ, որոնք պայմանավորում են անձի բարոյական հիմքը և կուլտուրան [5]:

Սա այն կարևոր հոգեբանական որակներն են, որոնց զարգացումը և կատարելագործումը պետք է շարունակվի ավագ դպրոցում, որտեղ այդ որակների թվին ավելանում են նաև պրոֆերենտայնության հարցերը: Այս տարիքային փուլում թերնինգների կիրառումը պետք է հնարավորություն տա այսօրվա դպրոցականին իրեն տեսնելու ու զգալու այն դերերում, որոնցում նա իրեն տեսնում է ապագայում: Այս փորձարկումը առիթ է պարզելու թե ինչքանով են սեփական անձնային հնարավորությունները համապատասխանում ապագայի նախանշած կենսական ծրագրերին, որոնք են այն թերացումները, որոնք պետք է շտկվեն, ինչ դժվարություններ կան որոնց պետք է պատրաստ լինել հասուն կյանքում: Ինչպես գրում է Վ. Յու. Բուլշակովը՝ հոգեթերնինգին նվիրված իր գրքում «...դա հոգեբանական մեթոդ է, որը օգնում է մարդկանց ռացիոնալ կերպով մոտենալու սեփական և ուրիշների վարքի վերլուծությանը, առավել լավ գիտակցելու ինքն իրեն, սեփական անձի կառուցվածքը, ինչպես նաև այլ մարդկանց հետ փոխհարաբերությունների էությունը, ներքուստ ծրագրավորված կենսական ոճը՝ սցենարը» [6]:

Անկասկած, այս ամենը կարելի է բացատրել նաև խոսքով, սակայն թրեմինգը վերապրելու բացառիկ հնարավորություն է տալիս, ինչը ավելի ուսուցանող է, քանի որ սեփական սխալների վրա սովորելն է, որ առավել արդյունավետ է յուրաքանչյուր անհատի համար:

Պետք է փաստել, որ կրթությունը շարունակական, փոխկապակցված գործընթաց է: Յուրաքանչյուր ուսումնական նոր նյութ հիմնվում է նախորդի, արդեն յուրացվածի վրա: Եթե սովորողը լիարժեքորեն չի յուրացրել նախորդ ուսումնական նյութը, ապա նորի յուրացումն, անկասկած, կլինի խնդրահարույց:

Մեր կարծիքով՝ սովորողների հետ թրեմինգային աշխատանքն էլ պետք է կառուցվի այս համոզման և այս սկզբունքի վրա և շարունակականությունը պետք է այս դեպքում ևս լինի սկզբունքային: Այս պարագայում շարունակականություն ասելով՝ նկատի ունենք այն, որ կրտսեր դպրոցականների հետ անցկացվող թրեմինգները պետք է լինեն նախադպրոցական փուլում անցկացված թրեմինգների տրամաբանական շարունակությունը և, իրենց հերթին, պետք է հիմք հանդիսանան կրթական օղակի հաջորդ փուլում անցկացվելիք թրեմինգների համար: Նման տեսանկյունից համարում ենք, որ քիչ արդյունավետ են պատահական, իրադրային թրեմինգների անցկացումը, քանի որ արդյունքն էլ կարող է լինել զուտ իրադրային և չարմատավորվել: Եվ այնպես, ինչպես, որ մշակվում է կրթության ռազմավարությունը, այնպես էլ պետք է մշակել թրեմինգների անցկացման ռազմավարություն: Ասել է թե՛ մշակելով թրեմինգային ծրագիր նախադպրոցականի համար՝ մենք պետք է ունենանք ապագայի տեսլականը, այն հարցի պատասխանը, թե այս ուղղությամբ ինչ աշխատանք պետք է կատարենք հաջորդ փուլում, այսինքն՝ կրթական համակարգի հաջորդ փուլում: Միայն այս դեպքում թրեմինգը կհամապատասխանի շարունակական կրթության սկզբունքին: Այստեղ ևս մեկ անգամ անհրաժեշտ ենք համարում շեշտել ախտորոշման հարցը: Այսինքն, համարում ենք, որ նախքան թրեմինգային աշխատանքի հաջորդ փուլին անցնելը պետք է իրագործել նաև հոգեբանական ախտորոշում:

Կրթության համակարգում թրեմինգները կարող են տեղ ունենալ ոչ միայն սովորողների հետ տարվող աշխատանքներում, այլ նաև մյուս օղակներում:

Մասնավորապես ուսուցիչների շրջանում թրեմինգների անցկացումը ևս պետք է լինի նպատակային: Դրանք, անկասկած, կտարբերվեն մասնագիտական վերապատրաստումներից, քանի որ վերջիններս ուղղված են ուսուցիչների մասնագիտական գիտելիքների, մեթոդոլոգիական գիմանոցի հարստացմանը և այլն, ինչը նպատակ չի հանդիսանում թրեմինգային աշխատանքների համար, թեև մասնագիտական վերապատրաստումների ժամանակ թրեմինգները կարող են կիրառվել որպես ուսուցման մեթոդներ: Ուսուցիչների համար նախատեսված թրեմինգները ևս պահանջում են հստակեցումներ. Օրինակ՝ ինչ տարիքի երեխաների հետ է աշխատում ուսուցիչը: Բնականաբար կրտսեր դպրոցականի հետ աշխատող մանկավարժի առջև ծառացած խնդիրները այլ են, քան ասենք դեռահասի հետ աշխատող ուսուցչի պարագայում, կամ, մեկ այլ օրինակ, ներառական կրթական ծրագրերում ընդգրկված մանկավարժների աշխատանքն ունի իր առանձնահատկությունները, տնային ուսուցմամբ զբաղվող մանկավարժինը՝ իր: Բացի այդ՝ այսօր կրթությունը դիտարկվում է որպես սուբյեկտ-սուբյեկտ գործընթաց, իսկ առավել հին, կարծրացած սկզբունքները, համոզմունքները և ուսուցման ու դաստիարակության մասին պատկերացումները, որոնք բխում են կրթությունը որպես օբյեկտ-սուբյեկտ գործընթաց ընդունելուց, խանգարում են բազմաթիվ ուսուցիչների ադապտացվել բարեփոխվող կրթական միջավայրին ու արդյունավետ փոխհարաբերություններ ստեղծել արդեն այլ մտածողություն ու աշ-

խարհայացք ունեցող սովորողների հետ:

Երեխայի ուսուցումն ու դաստիարակությունը լիարժեք է, եթե միահամուռ են գործում դրա համար պատասխանատու երկու հիմնական օղակները՝ ընտանիքն ու կրթօջախները: Հետևաբար, չպետք է այդ գործընթացից դուրս համարել ծնողներին: «Թրենինգների ծնողների համար» գաղափարը ևս կրթության ոլորտի համար մշակված թրենինգային մարտավարության մի օղակը պիտի հանդիսանա: Եվ այստեղ էլ կարևոր է նկատի ունենալ, որ կրթական համակարգի տարբեր աստիճաններում գտնվող սովորողների ծնողները ևս կունենան շտկման ենթակա տարբեր խնդիրներ և այստեղ էլ ցանկալի է թրենինգային ծրագրի շարունակականության սկզբունքը:

Ինչպես կրթական ծրագիրն է զարգանում պարզից բարդ, տրամաբանական է, որ դրան զուգահեռ՝ մշակված թրենինգային ծրագիրը ևս պետք է այդ սկզբունքով շարժվի՝ պարզ նպատակներից դեպի առավել բարդ նպատակներ, պարզ ծրագրային բովանդակությունից դեպի ավելի բարդ ծրագիր:

ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. Бакли Р., Кейпл Дж. Теория и практика тренинга, 4-е международное издание. П., 2002, стр. 15-16.
2. Петровская Л. А. Общение – компетентность – тренинг: избранные труды. М., 2007, стр. 77.
3. Մանկապարտեզի ավագ խմբի կրթական համալիր ծրագիր, Եր., 2007:
4. Նույն տեղում, էջ 30:
5. Немов Р. С. Психология: В 3 кн.- 4-е издание, М., 2001.-Кн. 2: Психология образования, стр. 447-448
6. Большаков В.Ю. Психотренинг. Социодинамика. Упражнения.Игры. Социально-психологический центр Санкт-Петербурга, 1996, стр.36

ԱՄՓՈՓԱԳԻՐ

**Թրենինգների կիրառման հիմնական բովանդակային ուղղությունները
կրթահամակարգի տարբեր օղակներում
Արմինե Ալոյան**

Հոդվածում խոսվում է այն մասին, որ կրթահամակարգի յուրաքանչյուր օղակում՝ սկսած նախադպրոցականից մինչև ավագ դպրոց, թրենինգների նպատակային ուղղվածությունները տարբեր են, և դա պայմանավորված է հենց տարբեր տարիքային խմբերի սովորողների հոգեբանական ու անձնային առանձնահատկություններով: Սույն հոդվածում նախանշվում են այն բովանդակային ուղղվածություններն ու թրենինգներին ներկայացվող այն պահանջները, որոնք կապահովեն տվյալ մեթոդի կիրառման արդյունավետությունը կրթական համակարգի տարբեր փուլերում:

РЕЗЮМЕ

**Основные содержательные направления применения тренингов
на разных этапах образования
Армине Алоян**

Ключевые слова: *система образования, дошкольное звено, младший школьный возраст, средняя школа, старшая школа, психологические проблемы, направления тренинга*

В статье говорится о том, что на каждом уровне образования, от дошкольного до старшей школы, целевые направления тренингов имеют различия, что обусловлено возрастными, психологическими и личностными различиями учащихся. В статье также описываются тенденции и требования к содержанию тренингов, нацеленные на обеспечение эффективности применения тренингов на различных этапах системы образования.

SUMMARY

**Main substantial directions of training applied to different
stages of education system
Armine Aloyan**

Key words: *education system, pre-school group, junior school group, secondary school, high school, psychological problems, training direction*

The article points to the fact, that training applied to different stages of education from pre-school group to high school are different. That is conditioned by differentiation based upon pupils' age and their psychological and personal peculiarities. The article also considers substantial directions and training demands that will assure the efficiency of this method on different stages of education.